

TRANSILVANI'A.

Fóia Asociatiunei transilvane pentru literatur'a romana
si cultur'a poporului romanu.

Acésta fóia ese
cate 3 cóle pe luna
si costa 2 fiorini v. a.
pentru membrii aso-
ciatiunei, éra pentru
nemembrii 3 fr.
Pentru strainatate
1 galbenú cu porto
postei.

Abonamentul se
face numai pe cate
1 anu intregu.
Se abonédia la Comi-
tetulu asociatiunei in
Sibiu, séu prin posta
séu prin domni co-
lectori.

Nr. 14.

Brasiovu 15. Iuliu 1875.

Anulu VIII.

Sumariu: Estrasu dein dioariulu vietii mele dela 15. Martie 1848 pana la 18. Ianuarie 1849. (Urmare). — Psaltirea calviniano-romana versificata. (Fine.) — Circulariu catra tóte eforiele scóleloru granitieresci. — Program'a. — Bibliografia. — Multiamita publica.

Estrasu dein dioariulu vietii mele dela 15 Martie 1848 pana la 18 Ianuarie 1849

(Urmare.)

Totu in acestu tempu amu tramisu in comunele Ogr'a si in Cipeiu, cá preotii cu comunitatile locali se conscrie pre cei omoriti, si pre cei arsi si jafuiti.

In Ogr'a s'au aflatu omoriti 15, arsi 7 si jafuiti 57 si anume: de bani, vite, vestminte si bucate, precumu marturisesce notariulu satului Vasilie Deacu, si judele, cu antisti'a comunala prin subscrierea sa.

In Cipeiu s'au insemnatu 23 impuscati, 22 arsi de totu, 5 nu de totu arsi, si 71 jafuiti de vite, vestminte si bucate: precumu adeverédia George Alghia par. locului, Michaiulu Popu cantoru cu antisti'a comunala. 63 c)

In Ogr'a la curtea comit. George Haller nu s'a depredatu nimicu, precumu arata inventariulu luatu in 29 Dec. prin Ioanu Andreis adjunctulu meu. 63 d)

In Cipeiu la 21 curti nobilitari nu s'a depredatu nimicu, precumu se cunósce din inventariulu luatú in 28 Dec. 1848.

In Sieuli'a s'au conscrisu in 29 Dec. si s'au aflatu 5 omoriti, arsi de totu 28, arsi in parte 12 si depredati 55, precumu adeverédia George Popa parochulu, si Gavriola Olteanu cu antisti'a comunala. 63 e)

Totu in 29 Dec. d. am. amu mersu in S. Paulu, si neamu incortelatu la curtea numita din susu a comit. Ladislau Haller. Acestu dn. cu simtiementu austriacu, éra acasa retrasu, a suferitu multe dela a'i sei, si pre noi ne-a primitu cu bunavointia; si s'au luatú inventariu despre bunurile lui. 63 f)

Totu intr'acésta di in 29 Dec. s'a luatú inventariu in Vidrasegu la curtile comitiloru Haller Ignatz si George, si la a lui br. Szentkeresztii. 63 g)

Pre langa acestea, in tóte comunitatile preinsemnate, precumu si in Chirileu, comuna vecina cu S. Paulu, s'au alesu deregatorii comunale, dupa sunetulu instructiunei. 63)

Si amu despusu, cá pentru cei cu totulu lipsiti, pre langa obligatiune, dela curtile domnesci, se cumpere bucate si lemne, cari apoi mai tardiu dela comandantele tierii se va despagubi.

In urmatórea di 30 Dec. intielegúndu mam'a

mea, dela unu teneru de romanu, care éra in servitiu la pop'a celu ungurescu de acolo, cá se apropie ungurii de cátra M. Osiorheiu, si cá pe amiadi vine inainte pop'a — cá capitanu acumu la unguri, cu cati-va soldati langa sene, si cá 'lu astépta cu prandiu, si cá a tramisu pe ascunsu casenii lui la com. Haller, cá se ne tiena cu mometele, pana ce voru sosi, cá se ne omóre.

Mam'a indata a demandatu, cá se prinda caii, si venindu in laintru mi-a spusu pericolulu ce ne amenintia, si asia cu graba amu incarcatu fóte.

Comitele ne rogá, cá se nu grabimu, éra servitoriulu lui s'a apucatu cu taria se-mi smincésca pusc'a din mana, inse eu o amu tienutu cu taria, si i amu disu aspru „sum eu harnicu a portá ale mele — nu'mi trebue ajutoriu;“ inse elu cá unu selbatecu éراسi s'a apucatu de pusca. Atunci ómenii mei au strigatu cá leii „se nu indrasnéscá, cá indata ilu taie totu bucati; éra comitele i a demandatu cá se se retraga, ceea ce a si facutu, injurandu pre cei ce l'au desarmatu.

Si asia cu graba amu pornitu de acolo la 10 óre dem. petrecutu de 4 calareti romani. Candu amu esitu din satu ne-au acoperitu o negura désa, si amu mersu in iutiél'a cailoru pana la Besíneu, de aici in Adamusiu.

Candu amu ajunsu in Adamusiu, éra catra apusulu sórelui; acolo ungurii acumu sciá cá vinu fratii lor, si cá suntu aprópe, strad'a principala éra plina de ómeni.

Eu amu opritu pucinu la cas'a satului, si adunandu-se Romanii in giurulu carutiei, i amu indemnatu se fia in pace si iubire cu fratii sei unguri.

Atunci unu unguru din dosulu carutiei, camu beatu, dice catra cel'a-laltu: „Ez a... szentyét.... jó lenne meglónni.*)

Eu mi-amu luatú diu'a buna dela Adamusieni si dela cei 4 calareti cari ne-au petrecutu din S. Paulu pana aici, si in repediunea cailoru amu venitu pe cina la pretoriu in Cetate-de Balta.

NB. Despre acesti calareti, cari m'au condusu

*) Acesta este; . . . . santulu lui, ar fi bene se'lu inpuscamu.

din S. Paulu, si cu ajutoriulu lui Ddieu m'au scapatu de mórte, amu întielesu mai tardiu, cà iau omoritu rebellii unguri.

Dar' si acea mi s'a anunctiatu a treia di la Mediasiu, cà pop'a celu ungurescu din S. Paulu cu honvedii sei intru adeveru, indata dupa esirea mea din S. Paulu, a si sositu acasa, si întielegundu cà nu-mai acumu amu pornitu, au incalecatuu caii si au alergatu pe urm'a nóstra, inse impedecandu-i negur'a de a ne vedé in óre-care distantia, dela unu locu s'au întorsu indereptu; si anume dela locul unde mai nainte a fostu o casa in campu, care s'a dearsu in 23 Oct. cu 20 lanceri din glótele tribunului Petru Bóna — mai susu amintitu.

In Cetate-de Balta in sér'a din 30 Dec. au sciutu si oficialii curtii Bethleniane despre prefacerea lucrurilor, cà adeca se apropie generariulu Bem, marele tunariu, si in totu locul pana acf invingatoriu; si la cina au inceputu a atacá pe pop'a Roth si a fi chiaru insolenti.

Eu dupa cina amu conversatu in secretu cu administratorulu Comendo, si apoi m'amu dusu si la pop'a Roth, si acestuia pentru tóta intemplantia 'i amu proieptatu, cà in casu de periculu se nu remana faciá cu ungurii, cà aceia dupa cum suntu fórte infuriati, nu'lu voru crutiá.

Inse elu mi-a disu: „cà elu tiene si cunósce pre natiunea magiara cu multu mai nobila, de catu se'si patedie numele seu cu omorirea unui popa sasescu cá elu; inse pentru mine nu se póte legá, cà-ci elu scie, cà magyarii suntu fórte catraniti pe romani, éra cu sasii au fostu pururea frati.“

Eu deosebindu intre starea paciuita si intre cea turburata, precum a individiloru singurateci, asia si a militiiloru, mai alesu in tempu de resbelu civilu intre noi; pana a trei'a óra 'i amu repetitu proieptulu confidentialu, inse densulu n'a aretatu nici cea mai mica voia de a primí acelu proieptu, pentru cá se scape de mórte.

(NB. Dupa revolutiune, cu lacrimi mi-a spusu ginerele lui . . . locuitoriu in Mediasiu, cum-cà si in ultimele momente ale vietiei sale — candu éra destinatu de a fi impuscatu in citadel'a Clusiuului numita Fellegvár, si-au adusu aminte de cuvintele mele si au disu: „Imi pare reu cà n'amu ascultatuu de coleg'a meu protopopulu din Mediasiu, deci intru suvenire se-i predai lui lad'a cu cartile: „Noulu Testamentu typaritu in Smirna,“ cá se le impartia dupa placu intre coreligionarii sei.“ Ce amu si primitu si amu si impartitu).

Totu atunci in sér'a aceea esindu dela pop'a Roth, amu primitu prin cursoru estraordinariu insciintiare dela Mediasiu, „Sociea e bolnava reu, si ori unde voiu fi se me ducu acasa, mai nainte de ce aru morí, — carea me vede — in fantasiile sale dein bóla — cà asiu fi si eu in periculu de mórte.“ Insciintiarea éra subscrisa de pop'a Iuonu dein Somustelnicu.“

Eu dara amu luatuu alta carutia, si luandu doi tribuni pre langa mine, la 11 óre nóptea amu pornitu dein Cetate-de Balta si la 3 óre diminétia amu fostu acasa.

La mine éra lumina, carea vediendu-o mi s'a recitu anim'a, éra intrandu in laintru m'amu spaimentatu spunendu-mi pop'a Iuonu, cà soci'a mea de aséra s'a întorsu catra parete, si nu mai voiesce a vorbí cu nime, ci numai din candu in candu striga dupa mine.

Soci'a mea, cum a auditu cuventulu meu, s'a întorsu cu faci'a catra mine, si silindu-se a se radicá. a plansu de bucuria cà me mai vede in viétia; si acésta bucuria ata'a stramutare a causatu in trupulu ei, in catu pana a 3-a di a fostu cá sanatósá.

Serbatorile nascerei Domnului le amu petrecutu acasa. Aici amu primitu dela comitetu cu d. 22. Dec. Nr. 784 50 esemplarie de exercitii militare pentru garda. 64.)

Totu cu datu 22. Dec. Nr. 776 mi s'a tramisu mandatulu comandantului generalu dein 16. Decemb. Nr. 1472/5. cá se dispunu la 14 sate, deintre celea 19 sate dein desfiintiatulu comitatu alu Albei super. incorporate la scaunulu Mediasiuului, cá fora amanare se aduca cuantulu de lemne la profontari'a dein Mediasiu. 65.)

Éra cu datu 26. Dec. comitetulu tramite in copia ordinatiunea comandantului generalu din 15. Dec. Nr. 1440/5. conformu ordinatiunei de mai nainte dein 9. Dec. Nr. 4866/2., cá se se faca requisitiuni de farina séu de bucate si de lemne pe la curtile domnesci pentru sustienerea ostei lanceriloru, si se se faca provisiune de fenu in fia-care comunitate pentru calarimea regulata, dandu cuita provisoriloru dela curti in faci'a judelui si a parochului locale. 66).

Si alta cu d. 29 Dec. Nr. 827, cà toti cei harnici de a portá arme, catu de bine armati si imbracati se stea gata in satele loru, cà in tempu de lipsa, fiindu provocati, se ésa cu ostile imperatesci spre a infrange pre rebellii unguri, cari s'au adunatu la Clusiu, si impreunanduse cu secuui, voiescu a luá calea catra Mediasiu. 67)

Si alta cu acea impreunata, ca strinsu se se priveghédie asupr'a strainiloru calatori, si ori ce miscare a inamicului aflandu-o se o faca cunoscuta, in casu de necesitate, cu estafeta. La 67)

Inse si generalulu Bemu cu d. 27. Dec. a emisu din Clusiu unu manifestu in trei limbi „càtra locuitorii Ardealului,“ in care anuntia, cà tabar'a unguresca vine, cá se-i mantuésca de sub jugulu reactiunei, si a tiranismului catanescu, si provóca la desarmare, la intretienerea taberei si portarea forsponsoriloru.*) 68)

*) Barbarismu dela nemt. Vorskspann, carausiia de angaria, ceea ce in Romani'a se dicea pe turc. Beilicu.

In urm'a preatinselor, amu despusu la toti tribunii prefecturei celea prescrise, si tribunilor din sc. Seghisiórei leamu impusu mai stensu a priveghé asupra miscarii secuiloru, si ce voru sci adevéritu, se insciintiédie cu grab'a.

Éra la comitetu cu d. 31. Dec. amu scrisu despre intentiunea unguriloru, si calcululu siguru cá voru invinge, dupa cum mi le-au descoperitu comitii Ios. Kemény si Ignat. Haller.

XIII. Intemplantile din inceputulu anului 1849.

In 1. Ian. 1849 comitetulu nation. sub Nr. 9 la 9½ óre séra espeduesce scirea, cá mane in 2. Ian. comand. gener. Puchner va veni la Mediasiu, si dá instructiune pentru primirea lui si facúnda visita la densulu; commemorédia despre intrarea muscaliloru intru ajutoriulu celoru imperatesci s. c. l. 69)

Gener. Puchner a venit, si 'i amu facutu visita.

Administratorulu Comendo dupa convorbirea in secretu ce amu avutu cu densulu, s'a bolnavitu, si a venit acasa din Cetate-de Balta.

Intre acestea de catra M. Osiorheiu fugea Romanii persecutati de Unguri — cu multimea, barbati, femei si prunci — pe cara si pedestri.

Dintre fugari in 3. Ian. a descinsu la mine protopopu din Osiorheiu Ilie Faragó, si cu densulu mai multi preoti si clerici s'au asediatu la mine.

Eu profitandu de ocaziune, m'am dusu cu protopopulu Faragó la Micasasa pentru conscrierea bunuriloru dela curtea lui Br. Stef. Radák.

Aici pre langa altele amu aflatu neatinse bucațele si stogurile, si cá la 4000 urne vinu s. c. l.

Éra curtea majorulu Hegyi o amu aflatu jafuita de catra militi'a stationata acolo cu finea lui Dec. 1848.

Conscriptiunea s'a facutu in faci'a parochului Ionanu Pisteá, si a protopopulu reformatu Sam. Botz, si a comunitatii adunate.

Aici s'au aflatu de lipsa a se face mai multe despusetiuni serióse pentru securitatea averei si a pácii publice, precum arata protocolulu luat in faci'a loculu.

Apoi amu asediatu deregatori'a satésca dupa instructiunea data.

Asemenea amu lucratu in Lunca, si Lodromaniu, in Glogovetiu si Hosszuseu (Lungeni).

Éra in comunitatile Kezleru, Fagetu si Craiciunelu a implinitu organizatiunea comunelor ple-nipotentiatulu meu parochulu din Kezleru Ilie Ionasiu, precum se cunosce din raportulu lui din 4. Ian. 1849. 70)

Amu fi mersu de aici si la Blasiu, inse protopopulu Faragó i s'a plecatu spre reu, si asia ne-amu intorsu la Mediasiu.

Aici amu aflatu scrisórea dela Popa Roth, cu d. 5. Ian. in carea aratandu cá acum e numai singuru la pretoriu, me invita se me duca si eu acolo. 71)

XIV. Miscari bellice.

Comandantele cetatii Mediasiuului Br. Uracca inca in 3. Ian. m'a chiamatu la sine, si mi a comisu, cá indata se scriu prefectulu leg. III. Vas. Moldovanu, cá se adune poporulu armatu*), si se'lu stationedie in Cetate-de Balta. Eu acést'a amu implinitu mai inainte de a plecá la Micasasa.

Inse reintorcandu-me dela Micasasa in 5 Ian., din nou m'a invitat, cá se scriu aceluiasi prefectu, cá lagherulu din Cetate-de Balta, se se puna in comunicatiune strinsa cá lagherulu din Iernotu a'lu lui Vladutiú, si cu celu din Blasiu a'lu lui Acsente, si se speculedie spre Osiorheiu; inse fara militia imperatésca se nu faca agresiune asupra dusmanulu.

Éra dela comitetulu not. cu d. 5 Ian. Nr. 40 amu primitu — in 6 Ian. 3 óre dem. — comisiune, cá transportulu de farina, care s'a opritu la Zau, — daca n'a devenitu in manile rebelliloru, se se aduca la Mediasiu; pentru care causa ordinat. comand. generalu cu d. 5 Ian. Nr. 62/5 in treb'a acést'a emanata se o tramitu cu graba prin estateta. 72)

Cu acést'a ocaziune amu notificatu si prefectulu Moldovanu, cá va primi in curendu dupa cum asigura comit. nat. 1000 de „Cindere!“**) si i voru da comandante militariu; l'amu provocatu cá se scria despre miscarile unguriloru si despre dislocarea anteposturiloru.

In 8 Ian. s'au cerutu in numele prefecturei Mediasiuului dela comandantele generalu arme de focu pentru cei ce le sciu manuá.

Despunendu cele comisse, despre transportulu de farina amu si primitu respunsu dela prefectulu Moldovanu, cá mergúdu carale dela Osiorheiu spre Clusiu pana la Zau, aici óre cine le-a intorsu spunendu „cá vine vrasmasiulu si intorcúnduse in M. Bandu au stationatu; aici ungurii au prinsu 4 cara, éra celelalte mergúdu de acolo prin Nasna la Osiorheiu, de unde acumu a fostu esitu maiorulu Clococeanu, au devenitu in manile inimiculu din preuna cu 4 soldati, cari au scapatu cá prin provedintia si s'au dusu la Sibiu.

Acestu prefectu mai notifica, cá in Turd'a au sositu 5000 gubasi, si cá la Osiorheiu pana in 6 Ian. au fostu puçini***). 73)

Mai tramite o alta epistola in carea arata, cá gubasii dela Turd'a au inaintatu pana la Hadareu, si cá lagherulu lui Vladutiú nu e in Iernotu, ci s'a

*) Saténii ii dicea Lagheru. Ioagaru, dela nemt. Lager.

**) Zünder, cumu éra puscile pe atunci.

***) Asia numesce poporulu ardelénu pe celu ungarénu, dela vestmentulu ce se dice in Ungari'a guba, éra in Transilvani'a nu se pórtá, afara numai de unele tienuturi meridionali ale acestei tieri, unde inse este cunoscutu sub nume de sarica, care inca este cá unu straiu cu lan'a scósa in afóra, inse mai totu deauna lana alba, éra nu négra cá in Ungari'a.

concentratu la Atientisiu; si cere érași comand. militariu. 74)

Mai alaturé dia si alte doue epistole prinse, ale lui Dobolyi Lajos, scrise din Osiorheiu, un'a lui Fogarasi Samu, si alt'a lui Dotzi István inspect. curtii sale in Ganfaleu.

In cea din taia spune, că unu corpu fórté mare unghurescu a intratu in Transilvani'a pe trei locuri, din care unu despartimentu sub generalu Bem se astépta pe tóta ór'a la Osiorheiu; la acelu despartimentu se afla Katona Miklos si Teleky Sándor; ei inainté dia linu, pentru că in totu loculu esplica la poporu venirea loru, si pe agitatori ii pedepsescu aspru. Mai departe scrie că: Spunu, că unu despartimentu de 8000 toti Romani, ilu conduce Murgu, si cu elu e si comissariulu regescu Mihályi Gábor*), ii spunu si acea, că acesti'a suntu cei mai selbategi in contr'a Romaniloru, pentru ce n'au datu man'a cu unghurii scl., noté dia si acea, că generariulu Wardener fugindu intre Turd'a si Vintiu fu lovit de gutta, si a caditu mortu.

Cea lalta e de natura privata, in carea cu amenintiare despune tramiterea la Osiorheiu a 36 mertie de grau scl.

Totu prefectulu Moldovanu in 9 Ian. la m. n. tramite insciintiare că unghurii au intratu in Osiorheiu, si alaturá o copia a proclamatiunei com. supr. Bánfi Iános cu datu 31 Dec. indreptata contra popórale din comitatulu Cetatii-de Balta; in acést'a spune, „că s'a devinsu reactiunea, si flamurele unghuresci valfaie din cóce de Dealulu-regelui (királyhágó) si că armat'a unghuresca va trece prin comitatulu Cetatii-de Balta.“

„Deci preinsciintiadia, că nime se nu absentedie dela cas'a sa, pentru că aceea se va pustii; si că cei fara capataiu, si ascunsi se voru prinde si pedepsí aspru. Éra cei de pre acasa implinindu datoriele cetatienesci cari li se voru impune, voru avé pace.“ 76)

Despre tóte acestea amu raportatu Majorulu Teutsch comand. militariu, si comitetului nation. si acestuia amu aratatu a), că Maiorulu Teutsch s'a exprimat, că nu mai au trebuintia de Romani, si că nu e de unde se le dea arme*); b) că sasiloru acumu a 4-a óra s'au impartitu armele luate dela secui; c) că sasii au adunatu din totu satulu cate 6—10 imbracaminte romanésca, cu scopu precumu dicu, că se imbrace pre gardistii sei, si se'i tramita a spioná printre Romani, in cari n'au incredere; d) că sasii audiendu despre depredarea si arderea Aiuduluí, vorbescu de reu despre Romani, si că aru trebú desfiintata inarmarea loru; in fine e) amu opinatu, că

*) Astadi membru la inalt'a curte.

**) Asia a fostu; asia a vorbitu si Teutsch, si chiaru Puchner, pana in nóptea in care venise la Sibiiu scirea despre perderea bataliei dela Ciucea, ocuparea Clusiuului prin Bem, mórtea lui Wardener, retragerea lui Urban. Atunci apoi au rogatu pe comitetu că se scóle érași pe poporu. R.

comitetulu se grijésca despre unele scrisori, cari suna despre sasi, că nu cumva acesti „prudentes et circumspecti“ mane-poimane mutanduse cercustarile presenti, se se folosésca cu ele in contr'a Romaniloru.

Amu mai notificatu, că dela 10 pana 12 Ian. amu fostu la Blasiu la adunarea nationala religiósa.

Si că in 12 Ian. au pornitu din Mediasiu militi'a imperatésca cu 10 tunuri catra Boianu; carii au urmatu in 13 si 14 Ian. si alte despartieminte venite de catra Sibiiu, si s'a pusu cortelulu generalu in Sidveiu.

(Va urmá.)

~

Psaltirea calviniano-romana versificata.

(Fine.)

Greimea, XVIII., 4 scl.

Gemutulu, gemerea XXXVIII., 9.

Gureei (gurejej LIX., 6).

Implere, impluse-se; pretotunde cu e = f (emplere, emplusze-sze scl.), éra nu cu u.

Implutura, implenire (implutur'a fagaduintiei).

Impelitiare, intrupare, incarnatiune 3, 17.

Imbracamentulu.

Inalt'i'a, inalt'ímea.

Incási, totusi (enkes CVI., 24 scl.)

Incastigatu, ingrighiatu, 41, 1.

Incalciamentulu, CVIII., 4.

Incedata, in-data-ce.

Incuniare, incunia, incuiare, incuia; mai deseori.

Inchingare, incingere.

Incindete, se incinse lat. incendere, accendere (incinde-te in mani'a ta LIX., 7; se incinse mani'a loru CXXIV., 2 scl.)

Indereptatiune, indereptare 28, 2.

Inderetu, inapoi (enderet LXXVIII., 29 scl.)

Inderege, inderépta (invetiandu inderege-me pre lege-ti CXIX., 6).

Inflóre, infloresce.

Inframpta, infranta, infransa (entrempté LI, 8).

Infrumosié dia, infrumosetié dia LI., 9.

Inlinare, inlinediu, inlinatória, alinare, alinu, alinatória XXXI., 5 scl.

Inluminédiu, luminediu, verb. act. XIX., 4 scl.

Intielesi, perf. istor., lat. intellexi LXXIII., 11.

Intielesetura, intielegere 15, 3 scl.; intie-lepti'a 19, 2.

Intregi'a, intregime.

Intramatura 13, 7.

Intr'amblatoriu (entrembletor, mag. közbén-járó 24, 4 scl.)

Intunerece, pl. dela intunerecu.

Inturma, grupé dia (tramete-mi angerii tei se se inturme langa mine 44, 5.)

Iutiesce, se iutiesce.

Iusio redie (sze sze jusuredze 20, 2).
 Invingatura, invingatória, invingere, victoria LX., 5; LXIII., 6 scl.
 Judeciu, judetiu, jude, judece XXIX., 5 scl.
 Judaei (Juda jej LXXVIII., 34.)
 Judecatei, genitivu 38, 14.
 Lacrimósa 18, 18.
 Lápedi (lapedz 38, 10).
 Largumentu XVIII., 5 scl.
 Lasat'a, demandatiunea, comandatiunea, mag. meghagyás CXL., 5.
 Laudaei (laudae jej CXVI., 10 scl.)
 Lautare, lautatura, cantare in lauta (se lautãmu cu lautele CXXXVII., 2 scl.)
 Locuita, locuintia XV., 1 scl.
 Lucime, stralucire XVI., 6 scl.; luciu, stralucitoriu (sóre luciu LXXXIV., 6).
 Leunu, leu (cá unu „leun“ flamendu VII, 1).
 Lu, articlu prepusu pretotunde, in locu de lui, genitiveloru numeneloru proprie (lu Sionu, lu Israilu, lu Ddieu, fetii lu Iacobu scl.)
 Maica-i, maica-loru, genet. sing. si pl. majkejej XXII., 5; majkej LXXI., 4; majkelor 6, 4 scl.)
 Mai asupr'a, mai pre susu, mai vertosu.
 Mai nainte ce, mai nainte de ce, 42, 1.
 Mantuéla, mantuire.
 Manganiare, mangaiare.
 Marosu, marosía, superbu, inganfatu, superbia, laudarosía X., 1 scl.
 Maria, marime.
 Meserere, indurare, misericordia XXV., 3 scl.; inca si meserernicu 38, 11 scl.
 Mersure, mersure inainte, pl. dela mersu.
 Mieu, miei (mjeu, mjej); pretotundene asia.
 Mine, tene, sene, noi, voi, eli, cine si alte pronumene in acusat. fóra prepusetiunea pre, ocuru mai generalminte (in curatiune, mene tiené-vei XLI., 6; noi nu departá de tene LXXX., 11; inaltiatu Domnulu si Ddieulu mare alu nbstru XCIX., 4 scl.)
 Mi, me, vedi sub Si.
 Miru, verb. act. (miru pacea lui Israilu CXXVIII., 4).
 Miragu, miraguri, lat. miraculum CXIX., 9 scl.
 Miseru, lat. miser (miseri peccatosi 14, 2).
 Misielu, lat. misellus, pauperculus.
 Mormente, pl. dela mormentu.
 Multía, multíre, se multiescu, multíme, inmultíre, se inmultiescu.
 Natulu, natii, fiulu, copilulu, fiii scl.
 Nascutii de prim'a, lat. primogenit LXXVIII., 26; CXXXV., 5.
 Nasce, nascerea (cà va fi nasce lu Iisusu Cristosu 7, 2).
 Naltulu, inaltímea (naltulu cerului VIII, 4 scl.)
 Narile, cu a chiaru XVIII., 2 si 4; CXV., 3.
 Necátu, decátu; pretotunde asiá.

Nebuniulu, averbu cá mai diosu orbiulu, nebunesce LIX., 4.
 Necredere, necredintia.
 Necredintiosi (nekredinczosi XI., 3 scl.)
 Necaiure, (ne keure XXI, 8; nekejur' LXXVII, 8; nekejurj CXLII., 4 scl.)
 Necrediuti, necredintiosi, nefideli.
 Nedomnedieia, nedomnedieesci, pro-cletía, proclėti.
 Negotiédia, (cu corabiele intru ape multe cu tergu „neguczadze“ CVII., 12).
 Nemantuire, 19, 2.
 Neindoia. averbu sustantivale (esti neindoia feritoriu, mag. bizonyos oltalmok XVII., 4).
 Nemica; mai pretotunde asia.
 Nemerui (nemeruj, nimenui; mai adeseori.
 Nemoritura, nemorire 8, 14.
 Neprinsetoriu, necuprinsu CXLV., 1.
 Nescientii, lat. nescientes, mag. együgyü (nescinzi) CXIX., 65.
 Netare, debile, nepotintiosu.
 Nice, nici (nicsi), nicecandu, nicicandu, 39, 4 scl.
 Noire, noitura (noitur'a sufleteloru 28, 6), innoire, innoitura.
 Nostri, nosztri XXII., 2 scl.)
 Numerí, nimerí, nemerí LXXVIII., 33.
 Nusciendu, nesciendu XCV., 6.
 Oleu, (olej LII., 6 scl.)
 Ome, vocat. dela omu.
 Orbitura, orbitiune, orbire XXXV., 11, 41, 1.
 Orbiulu, cá mai susu nebuniulu, orbesce, mag; vakmeröképpen LXXIX., 3.
 Ospe, 11, 2 scl.
 Ostire, a osti, a luptá XVIII., 7 scl.
 Osti, lat. hostes (anim'a lui cu osti e plina, mag. nagy ellenséges az ő szive LV., 12),
 Omenii, cu O inchisu, cá si nopte, nostre, sorele, ospe scl.
 Pate, sufere, rabda (patu mare chinu XXXVIII., 6 scl.; calea celor'a curundu va perí, cà Ddieu pre eli nu-i va patí 1, 4).
 Paulu (Paulu 26, 17).
 Pècura, iadu, ital. pègola.
 Pesare, apesare, ital. pesare LXII., 6.
 Piedepsit'a, piedepsirea; piedepsitura, piedepsire.
 Plinetiune, lat. plenitudo 10, 7 scl.
 Pomete, pl. dela pometu.
 Potui, perfectu 1 pers. LXXVII., 3.
 Pornitur'a animei.
 Porurile, porure.
 Pre, lat per (tu esti cine pre prooroci nóue demultu ai graitu 11, 6); pre, spre XVII., 4 scl.; pre, pentru (pre acést'a = pentru acést'a XVI.)
 Pren, prentu, prent (prent acea IV., 3).

prein, pentru; prepusetiunile aceste pretotunde ocu-
astfelu.

Prespe, preste; mai pretotunde.

Prenoi, renoi, renová.

Prevesce, privesce.

Pregiuru, impregiuru (pregiuru de orasiu curu
LIX., 3).

Preveghia, preveghiandu, preveghia-
tori (prevegye, prevegje, prevegyend, prevegjetorj
16, 4; CII., 4 scl.)

Prinsura, prinsóre CXXVI., 2.

Psalterie, pl. dela psalteriu XCVIII., 3.

Ratecitura, ratecure 40; 1.

Redicatur'a maniloru, redicarea m.

Refa, reime, reutate.

Remanura, remasera LXXVIII., 32.

Remasitii, urmasii, descendintii XLV., 8 scl.

Remasetoriu, remanietoriu CXIX., 48.

Resipitura, resipa.

Riu, risu, ride scl., totu cu i curatu.

Rogu, verbu cu acusat. obiect. fora prepuse-
tiune (róga chipuri XCVII., 4; rogámu tene santu
Ddieu 16, 2; 3, 22 scl.)

Rotundulu pamentului, rotogolulu p.

Sante-ei, gen. (szvente jej 37, 6.)

Saritu, 2 pers. pl. a perfect. ist., lat. salistis
CXIX., 3.

Se, lat. si; de totu desu.

Seuitá, a uitá.

Setosiédia, insetosiédia; setosiescu de sange
CXXXIX., 11.

Serbatecu (szerbateg), porcu serbategu LXXX,
8 scl.

Seva, macaru 20, 2.

Semnare, semnà, insemnare scl.

Scapamu, 1 pers. pl. a perfect. ist., mag.
megszabadulánk CRXIV., 4.

Scumpia, averitia.

Scutescu.

Scumpara, scumparatoriu, rescumpara,
rescumparatoriu 20, 17; 23, 11.

Scolatur'a mortiloru, scolatur'a Dom-
nului, invierea m. si D. 4, 9; 28, 3 scl.

Scriptura, scriere, scrisóre (cá scrietoriulu
gat'a pre scriptura XLV., 1.)

Si, mi, ti scl. au usu desu si locatiune mai
libera (maniloru-si XXIII., 3; nice-mi pre graiu des-
chidu gur'a XXXIX., 6; elu-mi rogatiunea primí
XXXIV., 2; unde-me pismasiulu calca XLIII., 2 scl.)

Soci'a reiloru, societatea r. XXVI., 5 scl.

Sositulu, sosirea.

Spamenta, spaimenta; pretotunde asia.

Spata, sabia.

Spinicelu. spinuti.

Spusi, 1 pers. sing. a perfect. ist., lat. exposui,
dixi CXLII., 1.

Spusulu de bucuria 28, 6.

Svadeei deinaintea szfade jej LV., 5.)

Strinsura, strimtorare.

Susstare, viatiuire (pana voiu sus stá CIV., 12).

Suitulu (suitulu lui den ceru 35, 25).

Suspinatulu, suspinarea.

Subtu ascunsu, intr'ascunsu LV., 7.

Surdia.

Tarime, taria.

Teme, cá verb. act. (teme pre Domnulu XIV.,
5; nu teme judecat'a ta, numele teu X., 3; temu =
me temu LV., 3 scl.)

Temutura, temere 25, 4.

Templatulu, templarea.

Teneretieloru (tenereczilor CXXIX., 1.)

Timpene (tempenele) pl., lat. tympana XLVIII.,
13 scl.

Timóre, temere XXII., 12 scl.

Tinde, tinse, tinsu, intinde scl.

Totu, de totulu totu, cu totulu totu.

Totdeuna (tot deuna); pretotunde asia.

Tornare, intornare (torna cátra mene VI., 4 scl)

Trecutulu, l. exitus, finis vitae XXXIX., 8.

Tristare, intristare (grau sémena cu tristare
CXXVI., 3 scl.)

Tunerece, pl. dela tunerecu = intunerecu
CVII., 5. scl.

Tutinde, tutindene, pretotindene.

Tutoru, totororu XXII., 13.

Ucisure, ucideri 29, 5.

Umedéla, (umedale).

Unde, câce, cà, cá si lat. ubi XXI., 1; 40,
1 scl.)

Unetiune, unire (unecsune 4, 8 scl.)

Unsurá, unsóre (cu unsure se unse 10, 7).

Utrinde, de acea, deci, pentru acea, lat. ergo;
de totu desu.

Ur-unu, vre unu XIV., 2 scl.

Venetài, pl. 29, 5.

Venitulu, venirea (venitulu lu Ddieu, v. aeru-
lui, v. Duhului s. 13, 3; 34, 3 scl.)

Viédia, viendu, vietoriu, traesce, traindu,
viatiuitoriu; adeseori.

Viendu-me, viedi mene, lat. vivificando
me, vivificas me CXIX., 47.

Venietoriu-e, vietoriu (vinjetor, rëndurile
vinjetore 12, 3 scl.)

Vinia, lat. vinea (vinje LXXX., 6 scl.)

Vrere, ocure desu cá ausiliariu pentru formarea
tempului conditionale (iertatiune am vrutu avé s'amu
vrutu crede in Cristosu 29. 10; se nu vrea fi Dom-
nulu ajutoriulu nostru CXXIV., 1 scl.)

Atat'a vocabulariulu de cuventele mai vechie si
mai rare. Aru mai fi se facemu órecari oserbatiuni
si in respectu sintactecu, desclinitu cu privire la to-
pic'a mai libera a cuventeloru in construitiune. Pen-
tru cà, cumu aieptaramu mai susu, pronumele per-
sonali scurtate in psaltirea calvino-rom., cá si in alte
carti mai vechie romanaesci, afla nu numai usu mai
desu decatu in graiulu rom. de astadi, ci si un'a lo-

catiune mai libera si nece decumu reu sunatória. La care topica pronumenale se adauge si a altoru parti ale cuventarei; pentru esemplu: pucinu petiórele mele fu de nu se impiedecara LXXIII., 1; nu me, Dómnne, pedepsi XXXVIII., 1; cumu se nu me mai multu rusinediu XXXI., 13; si-lu tu veselesce XXVIII. 6; candu asi pre Domnulu cautá XXXIV., 2; cari sageti inimicii voru semti-le XLV., 3 si alte asemeni. Inse despre aceste vomu avé, speramu, oca siune de a vorbf alta-data mai detaliatu.

Clusiu in 1875.

Dr. Gregoriu Silasi mp.

Nr. 905 ex 1874.

Circulariu catra tóte eforiele scóleloru granitieresci.

Cu circulariulu nostru dela 18 Fauru 1872, Nr. 90 comandaramu onorateloru eforii si domniloru invetiatori dela scólele nóstre granitieresci, a staruí in totu modulu, cá dintre tenerii, cari voru fi absolvitu cu succesu scól'a popórale, se imbracisiedie unii si meseriele. Motivele diacu pe facia. Numai fórte pucini dintre discipulii scólei poporali suntu in stare a'si continuá studiale mai departe si a'si croi cu tempu in societate o pusetiune mai inalta; mass'a tinerimei remane la chiamarea parintiloru, de agricultori, din care cauza mosi'a strabuna devine din anu in anu totu mai parcelata, incatu venitul ei nu e de ajunsu spre a asigurá proprietariulu seu o esistentia multiamitória. De alta parte e tempulu supremu, cá si natiunea nóstra se'si croiesca unu statu de midiuocu, fora de care organismulu seu sociale va langedi pururea; cá-ci precumn unu individu póte ajunge la perfectiune numai desvoltandu'si tóte facultatile sale fisice, intelectuale, estetice si morale in modu armonicu, asia si desvoltamentulu unei natiuni se póte numi normale si sanetosu numai, deca in senulu acelei natiuni suntu reprezentate tóte clasele sociali in proportiune drépta.

Totu din consideratiunile aceste venimu a atrage de asta-data atentiunea onorateloru eforii asupra unei institutiuni introduse de curendu in armat'a nóstra c. r., si carea privesce intregirea corpului oficerescu, intielegemu institutiunea asia numitiloru **elevi de trupa**, institutiunea acés'a, de carea folosindu-se tinerii absoluti de scólele poporale, in tempu de 4-5 ani potu ajunge pre langa o portare buna, la rangulu de oficeri, fora vre-unu ajutoriu din partea parintiloru.

Lucrulu stá asia. Corpulu oficeriloru in armat'a c. r. se intregesce de prezentu dintre elevii instituteloru (acadmieloru) militare, dintre oficerii de reserva si dintre cadetii cualificati mai cu séma in scólele de trupa. Pentru scólele de cadeti contingentulu celu mai mare au se'lu dea dupa sistem'a introdusa, elevii de trupa. Elevii se cualifica in asia numitele scóle de trupa, cari se subimpartu in scóle preparative si in scóle de cadeti. Pentru infanteria, venatori, cavaleria, pentru corpulu sanitariu si de trenu, in fine pentru trup'a de geniu, atatu scólele preparative, catu si cele de cadeti au cate doi ani séu doue clase.

Scólele preparative suntu chiamate, a introduce pre elevi in elementele cunoscintieloru generali si speciali (tehnice

militari). Dupa programa, obiectele de invetiamentu, atara de disciplinele militari inferioari, suntu: limb'a germana, o limba natiunale, stilulu, matematic'a, geograf'a, istori'a, cunóscerea terenului, apoi gimnastic'a, innotatulu, scrim'a, exercitarea si darea la semnu.

In Transilvani'a scóle preparative se afla numai in Sibiu si Clusiu.

Susceperea de elevi in anulu I. póte avea locu ori candu preste anu, in anulu II. inse numai cu inceperea cursului, adeca la 1 Noembre.

Pentru susceperea intre elevii de trupa, au valóre urmatóriele dispusetiuni: implinirea anului alu 14-lea alu etatiei; constitutiune fisica normale, documentata prin unu testimoniu dela unu medicu militariu „(chef);“ invoirea parintiloru séu a tutorulu; acele cunoscintie, cari se receru spre a fi primitu in prim'a clase gimnasiale séu reale. Insinuarea se póte face la tóte comandele de regimente séu de reserva. Aspirantele are se se oblige prin unu reversu legale, contrasemnata de parinti séu tutoru, cá ajungendu etatea assentarei, va intrá de buna voia in armat'a c. r., si pentru fiacare anu, ce l'a petrecutu intregu séu in parte in cursulu preparativu si de cadeti, va sierbí unu anu preste oblegamentulu prescisu pentru trupe de linia. Elevii de trupa capeta costulu*) si imbracamintea dela erariu, carele póta grigia si de instructiunea si de tóta intretinerea loru, fara nici unu ajutoriu de acasa; elevii potu inse trage dela parinti o subventiune óre-care pentru acoperirea speseloru cu procurarea recuisiteloru de invetiamentu; pentru cei saraci si diligenti inse le procura si aceste erariulu. Fiacare elevu are voia a'si alege liberu arm'a si trup'a, la care vrea se servesca. Susceptu fiendu in scól'a de trupa, elevulu vine amesuratu cunoscintieloru sale, in anulu primu séu alu doilea alu cursului preparativu, séu chiar' in scól'a de cadeti. Spre a fi primitu din scólele civile de a dreptulu in scól'a de cadeti, se cere la infanteria, venatori, la trup'a sanitaria si de trenu, absolvirea gimnasiulu inferioare séu a scólei reali inferioari, si supunerea la unu esamenu separatu din matematica si stilu.

Precumu se vede din cele espuse pana aici, institutele militare oferu avantagie considerabile. Statulu póta dela sene spesele nu numai pentru esistenti'a materiale a eleviloru, ci si pentru cualificatiunea loru universale si speciale. Multi scolari de ai nostri, absolvindu scól'a poporale, aru trece bucurosi la studie mai inalte; inse parintii loru nu suntu in stare a suportá spesele necesarie; altii érasí siliti, totu din lips'a midiuóceloru, a'si intrerumpe studiele mai tardiu. Éca pentru toti acestia unu modu eminentu de scapare, in scólele de trupa, unde in tempu relativa scurtu si pe spesele statului, se potu cualificá pentru o chiamare onorifica, respectabile si totu de odata practica; cá-ci se nu uitamu, cá astadi mai cautate suntu sciintiele tehnice, pedagogice si militare.

E fapta, cá dela desfintiarea regimenteloru granitieresci incóce, numerulu oficeriloru romani scade pe anu ce merge. Impregiurarea acésta e de regretatu. Interessele poporulu

*) Mancarea.

nostru pretendu, că se fimu representati catu de bine pe tóte terrenele vietiei sociale. Si incatu pentru statulu militariu, cine aru fi mai multu chiamatu a se dedicá lui, decatu tenerimea nóstra granitierésca, parentii careia au servitu cu arm'a in mana aprópe 100 de ani, si au reportatu invingeri gloriose mai pe tóte campurile de batalia din Europ'a!

Deci recomandamu de nou atentiunei onoratoru eforii si domniloru invetiatori institutiunea eleviloru de trupa, si adaugemu, că ingrigirea de viitoriulu scolariloru nostri, pre langa aceea ca e pentru noi o datorintia santa, va avé o influintia binefacatória chiaru asupra frecuentarei scoleloru nostre.

Pentru că scolarii nostri se póta tiené la susceperea intre elevii de trupa concurentia cu alti aspiranti, se cere neaperatu, că ei se continue a cercá scol'a de tóte dilele pana la implenirea anului alu 14-le alu etatei, si se faca progressu in tóte obiectele de invetiamentu, specialu in limb'a germana. In privinti'a acésta domnii invetiatori voru bine-meritá de caus'a din cestiune, déca pre aspiranti in cei din urma doi ani voru pregatí specialu in óre private pentru intrarea in scólele de trupa, ceea ce li se va computá intre meritele deosebite la distribuirea remuneratiunei acordate de reprezentanti'a generale. Cu finea anului penultimu (13) se ni se notifice aspirantii, că se ne potemu ingrigi de timpuriu de prenotarea loru, fiendu concurenti'a forte mare.

Pentru orientarea parintiloru facemu se urmeze unu formulariu de reversu in limb'a originale:

R E V E R S .

Mit Zustimmung meines mitgefertigten.....
verpflichte ich mich aus eigenem Antriebe, für den Fall meiner Aufnahme als Truppen-Eleve freiwillig in das k. k. Heer einzutreten, sobald ich in Bezug auf Alter und körperliche Eignung, den hiefür massgebenden Bestimmungen des Wehrgesetzes entspreche. Ich verpflichte mich ferner, für jedes in der Vorbereitungsschule eines Truppenkörpers, in der Unteroffiziers-Bildungsschule eines Artillerie-Regiments, oder Festungs-Artillerie-Bataillons, oder in einer Kadetten-Schule zugebrachte oder auch nur begonnene Lehrjahr noch über die gesetzliche dreijährige Linien-Dienstpflicht hinaus Ein Jahr im k. k. Heere präsent nachzudienen, unterziehe mich freiwillig allen mir wohlbekanntnen Bestimmungan der „Vorschrift für die Aufnahme und Behandlung von Truppen-Eleven,“ insbesondere aber den im k. k. Heere giltigen Disziplinar-Vorschriften. Ich bin in genauer Kenntniss, dass die in meiner Eigenschaft als Truppen-Eleve im k. k. Heere zugebrachte Zeit, mir zur Militär-Dienstzeit nicht gerechnet wird, und dass diese letztere erst vom Tage meiner Assentirung zählt; endlich dass ich in dem Falle, als ich wegen unzweifelhaft erwiesenen Mangels an Fähigkeiten, wegen anhaltenden Unfleisses, wegen schlechter Aufführung oder strafgerichtlicher Behandlung meinen Angehörigen znrückgegeben werde, dennoch verpflichtet bin, für jedes in meiner Eigenschaft als Truppen-Eleve vollstreckte, oder auch nur begonnene Jahr über die gesetzliche Linien-Dienstpflicht hinaus Ein Jahr im Präsenzstande nachzudienen, sobald ich durch späteren

freiwilligen Eintritt oder im Wege der regelmässigen Stellung in das Heer gelange, und ich unterziehe mich auch diesen Bestimmungen freiwillig.

am..... 187

Dela comitetulu administratoriu de fondulu scolastecu alu fostiloru granitieri din regimentulu romanu I. Sibiiu, in 18 Decembre 1874.

Presiedintele.

ad Nr. 122, 1875.

Program'a

pentru adunarea generale extraordinaria a asociatiunei transilvane pentru literatur'a si cultur'a poporului romanu, conchiamatu la Alb'a-Iuli'a (Belgradu) pre 6/18 Iuliu 1875.

1) Membrii asociatiunei, dupa finirea servitiului divinu, se aduna la locul destinat pentru tienerea siedintiei adunarei generale. 2) Presidiulu deschide adunarea gen. extraordinaria, indigitandu scopulu aceleia. 3) Adunarea alege pentru portarea protocolului unu notariu ad-hoc. 4) Adunarea ia la desbatere propunerea relativa la resumarea si eventualmente modificarea conclusului adunarei generale dein an. trecut 1874, de sub Nrii prot. XLI. XLII.

Dein siedinti'a ordinaria a comitetului asoc. trans., tienuta la Sibiiu in 6 Iuliu 1875.

Bibliografia

Activitatea vicariloru foranei eppesci gr. cat. din districtulu Naseudului, dela infintiarea vicariatului pana la vicariulu Anchedimu Popu inchisive, descrisa de Macedonu Popu, prepositulu capitlului gr. c. alu diecesei de Gherla. Editore: Massimu Popu, prof. in gimnasiulu din Naseudu. (Retiparire, corésa si adausa, dupa „Albin'a“ din 1875. Budapest'a 1875. Cu tipariulu lui Em. Bartalits. (VIII. strad'a Eszterházy Nr. 5.)

Multiamita publica.

La esamenulu de véra, care s'au tienutu cu elevii si elevele dela scól'a nóstra in 4 si 5 Iuniu st. n. a, c. avuramu norocirea de a vedé in midioloculu nostru si pre M. Onoratu Domnu Constantinu Stezariu capitaniu in pensiune, carele vediendu că scól'a inainteadia cu pasi rapedi, benevolí a inpartí cá premii o suma insemnata intre elevii si elevele acestei scóle.

Pentru acésta maritimósa fapta se aduce din partea subscrisei eforii scolarie in numele eleviloru si parintiloru cea mai cordiala multiamita publica.

La acestu esamenu a benevolitu a participá si dn. inspectore cercuale Martinu Fleischer, carele pe deplinu multiamitu cu esamenulu, a animatu pre elevi pentru progressulu facutu de pana acumu, recomandandu-le pe venitoriu o asemenea portare, că se aiba unu venitoriu ferice, capacitandu'i totu un'a-data, că facia cu parintii aceluor elevi cari in venitoriu voru neglige scól'a, va fi fórte strictu, pentru cari placute cuvinte asemenea ii aducemu multiamita publica.

Sina in 6 Iuniu 1875.

Luca Sava, Demet. Lazaru,
parochu vic.-pres. ef. scol. inv. dirig. si secret. ef. scol.